

Robia și
călătoriile
lui Johann
Schiltberger

**JOHANN
SCHILTBERGER**

Cuprins

<i>Prefață</i>	9
<i>Cuvânt-înainte</i>	23
<i>Introducere</i>	29
<i>Cuvântul lui Schiltberger către cititor</i>	43
1. Despre prima luptă dintre regele Sigismund și turci	45
2. Cum i-a tratat sultanul pe prizonieri.	49
3. Cum a subjugat Baiazid o țară întreagă	53
4. Cum Baiazid s-a războit cu cumnatul său și l-a ucis	55
5. Cum îl alungă Baiazid pe regele din Sebastia.	59
6. Ceea ce șaiszeci dintre noi, creștinii, am convenit ...	61
7. Cum a luat Baiazid orașul lui Samson.	63
8. Despre șerpi și vipere.	65
9. Cum stau necredincioșii pe câmp cu vitele lor, iarna și vara.	69
10. Cum a luat Baiazid o țară care aparținea sultanului (Egiptului).	73
11. Despre regele-sultan (al Egiptului)	75
12. Cum a cucerit Tamerlan regatul Sebastiei	77
13. Baiazid cucerește Armenia Mică	79

14. Cum pleacă Tamerlan la război cu regele-sultan. . . .	81
15. Cum a cucerit Tamerlan Babilonul	85
16. Cum a cucerit Tamerlan India Mică	87
17. Cum un vasal a sustras bogății care îi aparțineau lui Tamerlan.	91
18. Cum a determinat Tamerlan uciderea a 3 000 de copii	93
19. Tamerlan vrea să intre în război cu Marele Han	95
20. Despre moartea lui Tamerlan.	97
21. Despre fiii lui Tamerlan.	99
22. Cum a făcut Yusif ca Miran Şah să fie decapitat și a pus stăpânire pe tot teritoriul său	101
23. Cum a învins Yusif un conducător și l-a decapitat . .	103
24. Cum a ajuns Schiltberger la Aboubekr	105
25. Despre fiul hanului.	107
26. Cum îi succede un stăpân unui alt stăpân	111
27. Despre o femeie necredincioasă, care avea patru mii de fecioare.	113
28. În ce țări am fost.	115
29. În ce țări am fost, care se aflau între Dunăre și mare	117
30. Despre Castelul Uliului Păsărar și despre cum este păzit.	121
31. Cum a stat un biet om de veghe la uliul păsărar	123
32. Mai multe despre Castelul Uliului Păsărar	125

33. În ce țări se cultivă mătasea, precum în Persia și în alte regate	129
34. Despre turnul Babilonului, care este de o înălțime foarte mare	133
35. Din Marea Tartarie	137
36. Țările în care am fost, care aparțin de tătari.	139
37. Câți regi-sultani au fost, în timp ce eu eram printre necredincioși	143
38. Din muntele Sfânta Ecaterina.	149
39. Despre copacul uscat.	153
40. Despre Ierusalim și despre Sfântul Mormânt.	155
41. Despre izvorul din Paradis, cu cele patru râuri	163
42. Cum crește piperul în India	165
43. Despre Alexandria	167
44. Despre un mare gigant	171
45. Despre numeroasele religii pe care le au necredincioșii.	173
46. Cum au apărut Mahomed și religia sa.	175
47. Despre ziua de Paște a necredincioșilor	183
48. Despre cealaltă zi de Paște	185
49. Despre legea necredincioșilor.	187
50. De ce Mahomed a interzis vinul pentru necredincioși	189
51. Despre camaraderia pe care necredincioșii o au între ei	191

52. Cum devine un creștin necredincios	193
53. Ce cred necredincioșii despre Hristos.	197
54. Ce spun necredincioșii despre creștini	199
55. Cum se spune despre creștini că nu-și păstrează religia	201
56. Cât timp a trecut de când a trăit Mahomed	203
57. Despre Constantinopol	207
58. Despre greci	211
59. Despre religia greacă	213
60. Cum a fost construit orașul Constantinopol	217
61. Cum își fac căsătoriile bulgarii	221
62. Despre Armenia.	223
63. Despre religia armenilor	225
64. Despre un sfânt Grigore	229
65. Despre un dragon și un unicorn	233
66. De ce grecii și armenii sunt dușmani	243
67. Prin ce țări am trecut în drum spre casă.	247
<i>Titlurile lucrărilor care nu sunt citate în întregime în notele fiecărui capitol</i>	<i>253</i>
<i>Bibliografie</i>	<i>261</i>

PREFAȚĂ

Cadrul istoric

Johann Schiltberger (1381–după 1438) a trăit în perioada unei mari confruntări între Occidentul creștin (Europa) și Orientul islamic, în esență, Imperiul Otoman în ascensiune și Imperiul Mongol efemer al lui Timur Lenk (Tamerlan). Viața lui prezintă interes pentru români și România, fiindcă a lăsat un „jurnal“ în care sunt pomenite și realități din Țările Române de la cumpăna secolelor al XIV-lea și al XV-lea. Ajungând prizonier al sultanului Baiazid I, apoi al lui Timur Lenk și al urmașilor acestuia, trăind în cele din urmă ca sclav și pe lângă prințul tătar Cekre și călătorind până în Siberia, a strâns date despre locurile prin care a trecut și despre oamenii pe care i-a cunoscut. Prin Țările Române, Schiltberger a ajuns de două ori. În primul popas, legat de „Cruciada de la Nicopole“ (1396), a văzut orașele (târgurile) Argeș (numit de la un timp și Curtea de Argeș, fiindcă era curte sau capitală princiară), Târgoviște (cetate de scaun începând cu Mircea cel Bătrân) și Brăila (port important la Dunăre, aflat până la 1540 sub stăpânirea Țării Românești). În al doilea drum al său pe la Dunărea de Jos, de după fuga de la cel din urmă stăpân, ajunge la Constantinopol (încă necucerit de otomani

și capitală a „Imperiului Roman“, cum își numeau basileii țara peste care domneau), apoi în Moldova (adică „Valahia Mică“, conform denumirii date de el și de multe izvoare din epocă), pe care o străbate de la Chilia, prin Cetatea Albă (la limanul Nistrului), Iași, Suceava, în drum spre Polonia, de unde revine în patrie. Datele oferite de autorul german nu sunt multe și nici foarte relevante, dar au o importanță aparte, în condițiile penuriei de surse legate de Țările Române și de românii de atunci. Unii istorici români, de la Nicolae Iorga până la Maria Holban, au cunoscut textul, l-au semnalat și au și tradus din el fragmente care se refereau la realități românești.

Avem aici, grație eforturilor meritorii ale Fundației Culturale Erbiceanu – mai exact ale sufletului acestui așezământ, inginerul Constantin Erbiceanu –, prima traducere și ediție critică în limba română a textului complet, lăsat moștenire de Johann Schiltberger și publicat de mai multe ori, cu precădere în perioada modernă (de pe la jumătatea secolului al XIX-lea încoace) și în spațiul german. Actuala traducere și actuala îngrijire sunt datorate eforturilor deosebite ale domnului Mihai Godeanu.

În rândurile de mai jos, ne propunem să reînviem, atât cât se poate, timpurile în care a trăit Schiltberger și scena politică de atunci. În raport cu Dunărea de Jos, autorul german venea din Occident. Occidentul a purtat în secolele XI–XIII lupte pentru recuperarea de la arabi a Locurilor Sfinte, adică a regiunilor din estul Mării Mediterane, pe unde Iisus Hristos și apostolii au umblat pe pământ și au adus în lume creștinismul. Aceste acțiuni armate s-au numit cruciade, mai exact cruciade clasice. Erau acțiuni militare ofensive, fiindcă îi combăteau pe inamici în afara Europei. După un timp, acești inamici ai creștinilor au ajuns să asalteze ei înșiși Europa. Astfel, începând cu secolul

al XIV-lea, popoarele din Europa, mai ales cele din Europa de Sud-Est, au trebuit să poarte alt tip de cruciade, în fața asalturilor otomane. Acestea au fost cruciade de apărare sau defensive și s-au numit cruciade târzii. Ele erau inițial lupte ale grecilor bizantini, ale bulgarilor, albanezilor, sârbilor, adică ale popoarelor de la sud de Dunăre, din Peninsula Balcanică. În mai puțin de cinci decenii, turcii au ajuns la Dunăre și și-au stabilit capitala în Europa. În 1354, turcii otomani au pus pentru prima oară piciorul în Europa, cucerind fortăreața și mica peninsulă din partea europeană a Dardanelelor, Gallipoli. În timpul războiului civil bizantin din 1352–1357, mercenarii turci aliați cu împăratul Ioan al VI-lea Cantacuzino au jefuit cele mai multe așezări din Tracia bizantină. În 1352 le-a fost dată mica cetate Tzympe, din apropiere de Gallipoli. În 2 martie 1354, zona a fost lovită de un cutremur care a devastat sute de sate și orașe. Locuitorii greci au plecat din zonă. Astfel, în scurt timp, Suleiman Pașa, fiul lui Orhan, a capturat Gallipoli, fortificându-l și populându-l rapid cu familii turce aduse din Anatolia. Gallipoli a devenit capul de pod care le-a deschis turcilor Europa. În mai puțin de zece ani, aproape toate așezările din Tracia bizantină au căzut în mâinile dinastiei Osman, inclusiv orașul Adrianopol. Aici și-au stabilit repede sultanii capitala lor. De la 1354 și până la 1396, aproape toată Peninsula Balcanică a fost cucerită de otomani. Au ajuns astfel în captivitate majoritatea grecilor, albanezilor, sârbilor, bulgarilor, aromânilor, meglenoromânilor. Aproape toți creștinii din Balcani își pierduseră statele. Observatorii avizați și-au dat seama repede că întreaga Europă era în pericol. Europa se chema atunci în Occident „Republica creștină“ (*Respublica christiana*). Pericolul de anihilare a „Republicii creștine“ devenise major, motiv pentru care Papalitatea a început să proclame

cruciade ale tuturor creștinilor contra islamului. Papa ar fi vrut să mobilizeze Occidentul contra amenințărilor otomane, dar cei care aveau de luptat direct cu inamicul nu erau occidentalii, ci popoarele din „prima linie“ – adică grecii, bulgarii, sârbii, albanezii, românii, ungurii, secuii, sașii, polonezii, croații și alții. Prin urmare, între apărătorii civilizației europene de-atunci s-au numărat și românii. Totuși, cavalerii occidentali s-au mobilizat de multe ori și s-au alăturat oștilor locale, formate din români, unguri, polonezi și alții. În galeria marilor personalități politice medievale, un loc important, de început, îl ocupă Mircea cel Bătrân (1386–1418), domnul Țării Românești. El este menționat ca important actor în pregătirea și desfășurarea cruciadei eșuate de la Nicopole: „Apoi a venit domnul/voievodul/ducele (*Hertzog*) Țării Românești (*Walachey*), numit Mircea (*Merceweywod*), care a cerut regelui (Sigismund de Luxemburg) permisiunea de a face o recunoaștere a inamicului la distanță, ceea ce i s-a încuviințat. Atunci el a luat cu sine 1 000 de oameni din oastea sa și a făcut recunoașterea inamicului. După ce a observat forța inamicului, a raportat regelui că armata turcă era formată din 200 000 de oameni grupați sub 20 de steaguri și că sub fiecare steag s-ar afla câte 10 000 de oameni, că fiecare steag era deosebit de celelalte, cu ostașii săi. Auzind aceasta, regele a vrut să întocmească ordinea de luptă. Atunci, domnul Țării Românești, Mircea, vasal al Ungariei, a cerut să dea el primul atac, ceea ce regele încuviință bucuros. Dar ducele de Burgundia (Ioan, conte de Nevers, era fiul ducelui Filip cel Îndrăzneț), care venise de la o distanță mare cu 6 000 de oameni și cu mari cheltuieli, a insistat să dea el primul în atac.“ Regele a trebuit să permită acest lucru. Atacatorii burgunzi nu erau obișnuiți cu tactica otomană și au fost învinși. Ultimul obstacol politic de la

sud de Dunărea de Jos, Țaratul de Vidin (în frunte cu țarul Ioan Srațimir), fusese zdrobit. Voievodul Țării Românești a rămas pe mai departe un apărător al frontierei dunărene. Sub domnia lui s-au cristalizat instituțiile țării, s-a așezat temeinic viața economică, s-au format categoriile sociale, s-a precizat statutul internațional al Valahiei. Trecerea Dunării de către otomani era și un prag psihologic, iar creștinii s-au mobilizat pentru apărare. Mircea a participat la efortul colectiv de apărare din Balcani (în ciuda divergențelor dintre creștini), la Kosovo Polje (1389), de exemplu; fost obligat în anii 1394–1395 să reziste și singur, în țara sa, cu victorii relative și înfrângeri dureroase. A căutat alianța Ungariei și Poloniei, sub forma, normală atunci, a vasalității, s-a angajat deplin – cum s-a văzut – în cruciada europeană de la Nicopole (1396), s-a impus, la un moment dat, ca arbitru, în luptele intestinale din Imperiul Otoman, făcând și desfăcând domnii, a extins țara sa spre apus, nord și est, ridicând-o la un prestigiu nemaiajut, spre a se resemna, în final, cu pierderea unor cetăți de la Dunăre (Turnu, Giurgiu) și cu plata tributului (în sume modeste deocamdată) către sultan, ca o răscumpărare a păcii. A avut relații bune cu Moldova și cu Transilvania (cu sașii ardeleni, cu ungurii, cu românii). În timpul domniei lui, mitropolitul Țării Românești era și „exarh Plaiurilor și a toată Ungaria“, adică avea autoritate asupra ortodocșilor din Ungaria (cu precădere din Transilvania, în mare parte români).

Contemporan în parte cu Mircea cel Bătrân a fost Alexandru cel Bun (1400–1432), domnul Moldovei. El nu este pomenit cu numele de către Schiltberger, dar se afla în fruntea Moldovei (numită Valahia Mică) atunci când germanul scăpase din captivitate și pornise pe drumul de întoarcere spre Germania. Alexandru cel Bun a întărit orientarea politică a Moldovei spre

Polonia (mai exact spre Uniunea Polono-Lituaniană), recunoscându-se vasal al regelui de la Cracovia. În această calitate, și-a trimis de mai multe ori oștile să lupte, alături de polonezi, contra cavalerilor teutoni, a înlesnit raporturi bune ale Poloniei cu Țara Românească, a încurajat prin privilegiile schimburilor comerciale româno-polone. Când vecinul din nord al Moldovei s-a apropiat de Ungaria, mai ales după ce regele acesteia, Sigismund de Luxemburg, devenise și împărat al Imperiului Romano-German, situația principelui Moldovei s-a înrăutățit, fiindcă țara nu se mai putea apăra de presiunile ungare. După ce Alexandru a oferit găzduire în Moldova refugiaților husiți, regele Ungariei, invocând și alte pretexte, a plănuit chiar împărțirea Moldovei între regatele ungar și polon. Principele Moldovei a avut acum și primele lupte din istoria țării sale cu otomanii, pentru apărarea sudului Moldovei (mai ales a Cetății Albe) și pentru impunerea în Țara Românească a unui domn aliat. A lăsat în urmă o țară prosperă și stabilă, bine organizată și apărată, pe care urmașii de până la Ștefan cel Mare, din păcate, au fost pe punctul să o risipească.

Un alt occidental, francezul Ghillebert de Lannoy, născut în 1386 (contemporan cu Johann Schiltberger), pleacă spre Polonia, într-o cruciadă contra „păgânilor“, dar nu participă la lupte, apoi se înscrie în pregătirea unor noi cruciade, ajunge drept mesager și sol la principii din sud-estul Europei. La un moment dat, în 1421, de Lannoy călătorește spre Ierusalim pe uscat și trece prin Moldova și povestește toate peripețiile sale: „Iar când intrai noaptea în sus-zisul oraș Cetatea Albă, eu și cu un traducător al meu am fost prinși, aruncați jos de pe cai și prădați de hoți; și chiar m-au bătut și rănit greu la braț, ba m-au și dezbrăcat lăsându-mă gol doar în cămașă, legat de un copac

o noapte întreagă lângă malul unui mare râu numit Nistru, unde am petrecut noaptea în mare primejdie de a fi ucis sau înecat. Dar, mulțumită Domnului, ei m-au dezlegat dimineața și am scăpat de la ei gol, cum am spus mai înainte, adică doar în cămașă, și așa am intrat în oraș, scăpând cu viață (...). Și am pierdut cam între 100 până la 120 de ducați și alte lucruri și bijuterii, dar am stăruit atâta pe lângă sus-numitul voievod Alexandru, domnul sus-numitei Cetăți Albe, încât au fost prinși cam vreo nouă hoți și dați pe mâna mea cu ștreangul de gât, cu permisiunea să-i omor. Dar mi-au înapoiat banii și atunci, spre gloria lui Dumnezeu, m-am rugat pentru ei și i-am scăpat de la moarte. Iar din Cetatea Albă, am trimis o parte din oamenii mei și o parte din lucrurile și bijuteriile mele pe mare, într-o corabie la Kaffa, iar eu și cu ceilalți am călătorit pe uscat, plecând din sus-numita Moldovă.“* Aceasta era atmosfera în Moldova timpului, într-un mare port cosmopolit cum era Cetatea Albă (apreciată ca având 15–20 000 de locuitori în epocă), aflată sub autoritatea domnului Alexandru cel Bun. Călătorul jefuit s-a salvat, hoții au fost prinși, iar bunurile i-au fost în mare parte returnate. În atmosfera cruciadei târzii, de Lannoy zice că sultanul care avea în stăpânire Siria și Egiptul dispunea cam de 10 000 de robi, majoritatea creștini, din Bulgaria, Ungaria, Slovenia, Țara Românească, Rusia, Grecia și alte țări.**

Se spune uneori – explicație devenită clișeu – că liniștea Occidentului din Evul Mediu se datorează rolului românilor, de apărători ai civilizației în fața atacurilor inamice. Mai clar:

* *Călători străini despre Țările Române*, ediție îngrijită de Maria Holban, vol. I, București, 1968, p. 51.

** *Ibidem*, pp. 51–52.

românul a stat cu o mână pe plug și cu alta pe spadă, i-a ținut cu mari sacrificii pe turci la Dunăre, în timp ce occidentalii, liniștiți, își construiau catedralele. Parabola aceasta vine de demult, dar sub regimul comunist, în etapa sa naționalistă, a fost augmentată, repetată mereu, în chip jenant. După 1989, mai multe voci au denunțat, pe bună dreptate, sloganul respectiv, până la ridiculizarea sa completă. S-a spus chiar, cu ironie, că românii nu aveau cum să-i protejeze pe făuritorii catedralelor luptând cu otomanii, fiindcă asalturile otomane asupra Țărilor Române s-au produs după ce catedralele fuseseră deja construite. Dincolo de ironie însă, chestiunea de fond rămâne: înainte de a lupta cu turcii, românii, polonezii, ungurii, rușii, sașii, secuii, bulgarii, sârbii ș.a. au avut ciocniri serioase cu tătarii, iar mai înainte cu pecenegii, uzii și cumanii și, categoric, au împiedicat adesea „revărsarea” acestor populații spre Occident, când acesta își construia marile biserici romanice și gotice sau alte capodopere. Păstrând limitele normalului, nu este deloc o eroare a susține că, în anumite perioade, popoarele din Europa Centrală, de Est și de Sud-Est au protejat, conștient sau nu, civilizația occidentală. Care, la rândul ei, și-a iradiat uneori binefacerile și spre Răsărit. A fost un fel de osmoză, de complementaritate, pentru că nimeni nu are monopolul civilizației și culturii. Firește, în tot acest tablou istoric, românii au avut rolul lor, care nu trebuie exagerat, dar nici minimalizat. Monumente au avut, dar nu foarte multe și nici grandioase.

Motive ale acestei penurii au fost destule: concepția despre lume, despre relația cu divinitatea, nesiguranța vieții, calamitățile, atacurile inamice, confruntările confesionale, discriminările religioase și etnice, interdicțiile, instruirea sumară, neglijența.

În jurul anilor 1400, două civilizații s-au confruntat în regiunea unde a avut loc Cruciada de la Nicopole și unde Dunărea se lărgea mult, înainte de a se vărsa în Marea Neagră. Apărarea civilizației creștine s-a făcut prin implicarea Occidentului latin și a Orientului bizantin deopotrivă. Occidentalii, în frunte cu Papalitatea, au gândit cruciade contra „păgânilor“ și pentru apărarea „Republicii creștine“. Această ciocnire a civilizațiilor a fost adesea sângeroasă și de cele mai multe ori dureroasă. Au fost luați de către creștini mulți robi „păgâni“, dar și contrariul este pe deplin valabil. Schiltberger a devenit sclav al sultanilor și, alături de el, au ajuns sclavi zeci, poate sute de mii de europeni, din răsăritul și din apusul continentului. Apărarea lumii europene nu a condus la succesul scontat. Regiuni întinse și popoare întregi au fost supuse Semilunii. Altele au rămas doar tributare, bucurându-se de o largă autonomie.

Din punctul de vedere al dreptului islamic, de rit hanefit, practicat de otomani, lumea era împărțită în două regiuni principale: „Casa islamului“ și „Casa războiului“, a dușmanilor islamului. Țările tributare intrau, pentru cei mai mulți teoreticieni, într-o a treia secțiune, provizorie, anume „Casa păcii“ sau „Casa pactului“. Existența acestei zone era o realitate stabilă și a trebuit acceptată ca atare. Primul *’ahd* sau act de legământ (tratat) a fost acordat de însuși profetul Mahomed în 632 d.H. miciei republici creștine a Najranului (azi provincie a Arabiei Saudite). Actul era ca o diplomă dată de profet și prevedea: conservarea bunurilor proprii, a pământului și statului; menținerea neschimbată a organizării și ierarhiei bisericii; neamestecul în treburile interne, în sistemul de judecată; păstrarea propriului sistem de dări și impozite; interdicția pentru musulmani de a trece (cu turmele) în teritoriul republicii; lipsa unor trupe de

ocupație; posibilitatea de apel, în caz de nedreptate, la autoritatea musulmană.

La otomani, acordarea statutului de *ahd* era doar o primă etapă în cadrul cuceririi graduale a unui teritoriu; urma apoi cucerirea propriu-zisă (așa s-a întâmplat cu Bizanțul, Bulgaria, Serbia, Ungaria). În zonele de contact între cele două lumi nu s-a trecut totdeauna la cucerire. Acesta a fost cazul cu Transilvania, Moldova, Țara Românească, Ragusa, unele regate georgiene, unele state musulmane.

Călătorii străini, intrând în Țările Române dinspre sudul Dunării, remarcău imediat că au intrat în creștinătate: se înălțau cruci pe dealuri; clopotele bisericilor băteau liber; limba română și obiceiurile locale nu erau stingherite; nu existau garnizoane și administrație otomane; supușii otomani, ca să treacă Dunărea, aveau nevoie de firmane speciale de la sultan, prezentate domnului țării sau reprezentanților săi; acești supuși otomani erau obligați să plece din țară imediat după terminarea afacerii pentru care veniseră; nu se puteau ridica moschei și nici face prozelitism islamic; musulmanii nu se puteau stabili definitiv între creștini.

Acest statut de *ahd* la care s-a ajuns era rezultatul unui echilibru între forța de expansiune a Imperiului Otoman și capacitatea de rezistență a Țărilor Române, într-un context internațional favorabil acestui statut. El era fixat în *ahdname*-le sau cărți de legământ (cărți de pace), numite de creștini capitulații, datorită redactării lor pe articole (*capitula*). De asemenea, ele erau stabilite și prin firmane și porunci sau prin jurăminte orale. Prevederi: conducerea țării de către un principe creștin, și nu de un guvernator otoman musulman; alegerea principelui de „țară“, dintre familiile princiare locale; confirmarea

alesului și investiția sa de către sultan; păstrarea drepturilor și privilegiilor țării, a credinței, conform vechilor obiceiuri, adică autogovernare și autoadministrare, fără intervenție otomană în treburile interne; plata unui tribut și a unor daruri oficiale către sultan și înalții demnitari. De asemenea, principele trebuia să fie „prietenu prietenilor și dușmanul dușmanilor“ padișahului; în schimb, Poarta se angaja să apere și să protejeze principatele de orice agresor; se proceda la protecția reciprocă a negustorilor, la extrădarea fugarilor și la schimbul de prizonieri; se practica regim vamal obișnuit pentru mărfurile otomane și tarife preferențiale pentru produsele românești exportate la Poartă (3–4% din valoare, față de 5–5,5%, cât plăteau negustorii veniți din „Casa războiului“). Astfel, în Evul Mediu, cu puține excepții, teritoriile Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei nu au fost cucerite direct de otomani și s-au bucurat de libertate limitată. Prin urmare, s-a păstrat întotdeauna deosebirea esențială dintre cucerirea directă și suzeranitatea impusă prin tratate. La finele secolului în care a trăit Johann Schiltberger, un italian ajuns în serviciul regelui Poloniei, Filippo Buonaccorsi Callimachus, încerca, pe la 1490, să convingă puterile europene că o nouă cruciadă ar avea șanse reale de reușită. Callimachus oferea puterilor europene exemplul țărilor și popoarelor din sud-estul Europei, care rezistaseră timp îndelungat în fața agresorului. Era invocată îndeosebi pilda Țării Românești și Moldovei, care, prin lupte grele, reușiseră să-și salveze existența: „Adaugă aici – îi scria umanistul Papei – expedițiile de atâtea ori ineficace [ale turcilor] împotriva românilor, popor care este azi divizat în două părți, dintre care niciuna, când a cunoscut cea mai mare înflorire, nu trimitea la război mai mult de 16 000 de oșteni. Și, totuși, aceia dintre ei care se numesc Basserabi nu numai că au

rezistat timp foarte îndelungat cu forțe atât de mici împotriva întregii puteri a turcilor, dar foarte adesea chiar i-au atacat, înainte de a-l pierde [...] pe acel mare comandant și principe al lor Vladislav Dracula, de care fiind lipsiți este de mirare că nu au sucombat pe dată, cu totul. Mult timp după aceasta, au ajuns, totuși, la supunere, astfel încât să-și păstreze toate legile lor, împreună cu averile și până aproape și libertatea. Iar moldovenii, deși au pierdut pe țărmul Mării Negre orașele Moncastro* și Licostomo** [...], își mențin și păzesc și acum restul țării lor și au provocat adesea, în anii precedenți, pierderi atât de mari turcului, încât acesta a fost silit, în cele din urmă, să-l numească aliat și prieten pe Ștefan, principele moldovenilor [...], care a cedat nu sub presiunea armelor, ci condiționat. O, iată marea putere atât de temută de mulțimea spaniolilor, de armata francezilor, de virtutea italienilor, de forțele germanilor, dar cu care s-au luptat mult timp primitivii epiroți, s-au înfruntat adesea bulgarii cu forțe egale, au purtat război ani îndelungați sârbii, aproape fără ostași și arme, cu care, în fine, bosniacii și rascii izolați au luptat cu rezultate indecise în locuri variate, pe când românii, după ce au respins armele și eforturile ei, s-au învoit prin tratate, nu ca învinși, ci ca învingători.*** Textul lui Callimachus – coroborat cu alte știri de epocă – este o mărturie clară a faptului că rezistența antiotomană a românilor era cunoscută și apreciată în cercurile „Republicii creștine“ europene.

* Cetatea Albă, azi Belgorod-Dnestrovski, în Ucraina.

** Cetate dispărută, lângă Chilia Veche.

*** Șerban Papacostea, „Tratatele Țării Românești și Moldovei cu Imperiul Otoman în secolele XIV–XVI: între ficțiune politică și realitate istorică“, în *Stat, societate, națiune. Interpretări istorice*, îngrijit de Nicolae Edroiu, Aurel Răduțiu, Pompiliu Teodor, Dacia, Cluj-Napoca, 1982, pp. 97–98.

Umanistul italian îi aşază pe români în fruntea popoarelor care s-au opus Semilunii şi explică în chip realist rezultatele acestei rezistenţe: după un lung şir de victorii, românii au acceptat suzeranitatea otomană pe bază de negocieri concretizate în tratate bilaterale. Însuşi conţinutul acestor tratate este evocat, în aspectele lor esenţiale, pentru Țara Românească: menţinerea intactă a tuturor instituţiilor şi legilor (*omnes leges*), respectarea resurselor economice (*simulcum rebus*) şi „aproape a libertăţii“ sau a autonomiei politice (*et paene libertatem*). Excelent cunoscător al situaţiei Europei Sud-Estice, autorul ştie să deosebească statutul Moldovei şi Țării Româneşti – care şi-au conservat existenţa statală şi toate instituţiile lor creştine – de situaţia monarhiilor balcanice subjugate de puterea otomană, în ciuda rezistenţei pe care i-au opus-o*. În consecinţă, între factorii care au împiedicat transformarea Țărilor Române în pašalâcuri, trebuie să fie plasată şi rezistenţa armată a locuitorilor.

Concluzia este că principii români, alături de ceilalţi suverani din jur, s-au înscris în cadrul general şi au luptat în numele Crucii, al civilizaţiei creştine, al „moşiei“ (pentru binele public şi personal), cu scopul apărării şi conservării valorilor proprii. Uneori, ce-i drept, interesele de moment, laşitatea, teama, dorinţa de răzbunare, presiunile şi alte cauze i-au făcut să se alăture inamicilor consacraţi ai creştinilor. Aşa au făcut însă toţi (nu doar principii români) şi aşa au supravieţuit. Istoria medievală a românilor nu este un şir neîntrerupt de victorii antiotomane, dar nici de catastrofe înfrângeri, ci este o derulare normală a vieţii.

* *Ibidem*, p. 99. *Vezi* şi Ioan-Aurel Pop, „Țările Române ca «Poartă a Creştinătăţii» la Dunărea de Jos (secolele XV–XVI). Ideea şi fapta“, în *Kulturraum Mittlere und Untere Donau: Traditionen und Perspektiven des Zusammenlebens*, Reşiţa, 1995, pp. 157–162.

Lucrarea de față, tradusă pentru prima oară în limba română prin meritele Fundației Culturale Erbiceanu și cu strădania domnului Mihai Godeanu, aduce multă lumină într-un tablou îndepărtat și întunecat al existenței europenilor creștini, supuși unor asalturi grave și amenințătoare pentru existența lor. În această existență europeană de odinioară, românii au avut rolul lor care nu trebuie neglijat sau uitat.

ACAD. IOAN-AUREL POP

CUVÂNT-ÎNAINTE

Au trecut deja câțiva ani de la ultima redescoperire editorială a Fundației Culturale Erbiceanu (FCE), rod a peste cinci ani de cercetări în Germania, Italia și România (Transilvania), anume „Tratat despre obiceiurile, ceremoniile și infamia turcilor“, care relatează cei peste douăzeci ani de robie ai lui George, Anonimul din Sebeș, care, devenind prizonier la otomani în 1438, a evadat în 1459. Cartea lui George a fost publicată la Roma abia în 1481, devenind un prim bestseller european în secolele al XV-lea și al XVI-lea al unui autor născut pe meleagurile noastre. Întrucât un domeniu preferențial al cercetărilor FCE este istoria, am căutat mărturii și mai vechi privind Țările Române, dar și asupra Bizanțului și Orientului. Desigur, am avut importanți predecesori precum magistralele volume coordonate de regretata Maria Holban, *Călători străini despre Țările Române*. Între cei amintiți figurează și Johann (Hans) Schiltberger (1381–1440), un călător și cronicar german care a participat la nici șaisprezece ani la Cruciada de la Nicopole și, căzând prizonier, a rămas timp de peste 30 de ani în robia otomană și apoi mongolă. Dar în culegerea sus-amintită figurează traduse doar câteva pagini, și anume cele

privind bătălia și cele referitoare la traversarea Țării Românești (denumită în text Valahia) și a Moldovei (denumită Valahia Mică). Volumul integral nu fusese niciodată tradus la noi. După căutări sprijinite de regretatul prieten Mihai Vornicul, am obținut un exemplar într-o versiune engleză din 1879 intitulată *The Bondage and Travels of Johann Schiltberger*, cu note de Neumann și Bruun, ulterior colaboratorul FCE dr. Nicolae Drăgușin găsind în biblioteca Universității din Tübingen un exemplar german. Problema unei astfel de traduceri nu este cea a textului propriu-zis, cât a identificării localităților, țărilor, a unor denumiri geografice și a multor personaje. Explicația este evidentă: tânărul Johann (Hans) provenind dintr-o familie nobilă din Bavaria, beneficiase de o excelentă educație, care s-a întrerupt însă la vârsta de cincisprezece ani. Desigur, cunoștea germana, latina și, educat creștin, învățase Sfânta Scriptură. Apoi, avea o inteligență ieșită din comun, învățase de la colegii de robie italiana, franceza, poate și engleza, iar de la noii stăpâni, turca și posibil araba, dar, în pofida unei memorii excepționale, neputând ține un jurnal timp de peste 30 de ani, a redactat la revenirea în Bavaria, în ultimii trei ani din viață, aceste memorii de voiaj, impresii și aventuri, dar și basme orientale aflate pe parcurs, stâlcind majoritatea numelor proprii devenite uneori de nerecunoscut (ex. Tuerkisch pentru Târgoviște).

Această activitate de identificare a sutelor de localități, regiuni și nume proprii ne-a preocupat un an întreg. În pofida unor inexactități, confuzii de date – de pildă, afirmația că l-a slujit pe sultanul Baiazid timp de doisprezece ani, pe când în realitate, între bătălia câștigată de acesta la Nicopole, în 1396, și înfrângerea sa la Angora (astăzi Ankara), în 1402, în fața hoardelor lui Tamerlan nu trecuseră decât șase ani –, relatările autorului prezintă un deosebit interes. Manuscrisul postum al lui Schiltberger

editat la Augsburg în 1460, respectiv la circa două decenii după decesul lui, a avut ulterior un mare număr de reeditări, adnotări, alterări, completări și interpretări. Printre cei care și-au dat seama de valoarea lucrării se numără savanții ruși de pe vremea țarilor, care, constatând ca Schiltberger este primul european care călătorește prin Siberia și țările Asiei Centrale, îl editează la Odessa în 1879 cu note de prof. Bruun, reluate apoi de reeditări moderne. Așadar, convinși de valoarea acestor relatări, trecem la succinta prezentare a autorului. Johann Schiltberger s-a născut într-o familie nobilă bavareză la Lohhof, între orașele München și Freising, pe 1 mai 1381. Tânărul Schiltberger s-a înrolat în 1394 ca scutier în suita cavalerului Lienhart Richartinger, pe care l-a însoțit în Cruciada inițiată de regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg (devenit ulterior împărat al Sfântului Imperiu Romano-German), împotriva Imperiului Otoman, care se întindea până la frontiera meridională a Ungariei (principatele autonome ale Serbiei și Țării Românești deveniseră deja vasale). La Bătălia de la Nicopole din 25 septembrie (alte surse dau 28 septembrie) a fost rănit, dar de îndată ce și-a recăpătat uzul picioarelor, Sultanul Baiazid I (Ilderim) l-a preluat în serviciul propriu drept curier (1396–1402). De fapt, devenise un sclav militar pentru următoarele două decenii. În timpul acestei robii, a însoțit trupele otomane având misiuni în Asia Mică și Egipt. După înfrângerea lui Baiazid la bătălia de la Ankara (20 iulie 1402), Schiltberger a trecut în serviciul învingătorului lui Baiazid, Timur, el însoțindu-l la Samarkand, în Armenia și Georgia. După moartea lui Timur (17 februarie 1405), curierul german a devenit sclavul lui Șah Ruh, fiul mezin a lui Timur, apoi al lui Miran Șah, frate al lui Ruh, apoi al lui Abu Bekr, un fiu al lui Miran Șah ale cărui trupe au devastat

Armenia. Schiltberger l-a însoțit apoi pe Cekre, prinț tătar din hoarda lui Abu Bekr, într-un voiaj în Siberia, al cărui nume apare menționat pentru prima oară în literatura europeană (ceea ce a atras ulterior interesul savanților ruși). El și-a însoțit noul stăpân în atacul împotriva Vechii Bulgariei situate pe Volga mijlocie, în zona actuală a Kazanului și împrejurimilor sale (astăzi republica autonomă Tatarstan). A călătorit prin zona de stepă din sud-estul Rusiei, a vizitat Sarai, vechea capitală a Hanatului Kipceak pe Volga Inferioară, ajungând la Marea de Azov în Tana, centrul comercial al negustorilor venețieni și genovezi, o schimbare încurajatoare de servitudine față de ruinatul Sarai; a călătorit apoi în Crimeea, Circassia, Abhazia și Mingrelia (azi în Georgia), până la evadarea finală din zona Batumi. Sosind la Constantinopol, Schiltberger a stat o vreme ascuns, dar cu ajutorul împăratului Ioan al VIII-lea Paleologul (penultimul împărat bizantin), a obținut o corabie pentru a traversa Marea Neagră și a debarcat la Chilia, de unde a pornit spre casă pe ruta Cetatea Albă (Akkerman) – Suceava – Cernăuți – Liov (Lemberg) – Cracovia – Wrocław (Breslau) și Meissen, revenind în Bavaria după mai bine de 31 de ani. A fost angajat ca șambelan al ducelui Albert al III-lea la accesul acestuia la tron în 1438 și se presupune că a decedat imediat după anul 1440.

* * *

Volumul *Reisebuch (Voiaje)*, pe care l-a redactat din memorie în decurs de circa trei ani, cuprinde nu numai o descriere a propriilor experiențe și o schiță a diverselor capitole ale istoriei Europei de Est și ale Orientului Apropiat, ci și relatări despre țările vizitate, obiceiurile acestora, îndeosebi ale celor vizitate de el personal.

Schiltberger este probabil primul cronicar occidental care precizează locul înmormântării lui Mahomed la Medina, iar relatările sale despre islam și creștinismul oriental, cu toate detaliile lor, sunt deosebit de valoroase pentru epoca în care au fost descrise. De asemenea, mărturiile sale despre campaniile lui Timur Lenk sunt fabuloase.

CONSTANTIN ERBICEANU

Anul 1396 îl află pe tânărul scutier Johann Schiltberger pe câmpul de luptă de la Nicopole, în oastea adunată de regele Sigismund al Ungariei împotriva otomanilor. Este prins de soldații lui Baiazid I și are norocul ca sultanul să-l lase în viață, luându-l în slujba sa. Vor urma treizeci de ani de peregrinări pe trei continente, va însoți trupele turcești în Asia Mică și Egipt, va trece din serviciul lui Baiazid în al lui Timur Lenk, participând la campaniile lui de legendă, îl va însoți pe prințul tătar Cekre în Siberia, Crimeea, Armenia, Abhazia și alte ținuturi îndepărtate. În cele din urmă, va evada, va ajunge la Constantinopol și, cu ajutorul împăratului Ioan al VIII-lea Paleologul, va porni spre Bavaria natală, trecând, între altele, prin Țările Române.

Ajuns acasă, vreme de trei ani își va așterne pe hârtie aventurile, lăsând o mărturie fascinantă despre regiunile vizitate, viața de zi cu zi, credințele și obiceiurile locuitorilor acestora, scoțând, deseori, la lumină elemente mai puțin cunoscute ale istoriei acelor vremuri.

curtea veche
publishing

curteaveche.ro

ISBN 978-606-44-2177-7

9 786064 421777